

Ochrana dobrých mravů optikou času

Kamila Bubelová

Resumé (anotace):

The Paper *Protection of Good Morals through the Lens of Time* is looking for the answer to the question of how important is aspect of time in the definition of good morals by the Constitutional Court of the Czech Republic; and how much priority should be given to the common and dateless sense of justice (Aequitas), which is the only one that allows good morals to be applied properly. The author gives practical examples of Roman law, which – although 1500 years old – support this view.

Keywords: good morals, time, justice, Roman law.

I. Dobré mravy jako právní zásada

Budeme-li se držet zavedeného dělení právních principů a zásad, aniž bychom zpochybňovali způsob jejich dělení (k čemuž tento příspěvek nemá směřovat), zařadíme ochranu dobrých mravů k zásadám. Obsah zásad se v čase může měnit, obsah principů nikoli. Jako taková se zásada ochrany dobrých mravů řadí pod princip zákazu zneužití práv¹ a tímto způsobem o ní pojednává ve svých rozhodnutích i Ústavní soud ČR² (dále jen ÚS ČR).

Obecný korektiv občanskoprávních vztahů dobrými mravy zakotvený v § 3 odst. 1 občanského zákoníku a § 39 téhož zákona, který prohlašuje za neplatný každý právní úkon, který je obsahem *contra legem*, *in fraudem legis* nebo *contra bonos mores*, má mnoho specifických projevů i v jiných ustanoveních občanského zákoníku,³ stejně jako v mnohých jiných právních předpisech soukromoprávního⁴ i veřejnoprávního⁵ charakteru. Dobré mravy

---

¹ Viz Wintr, J.: *Říše principů. Obecné a odvětvové principy českého práva*. Karolinum: Praha 2006, s. 146; nebo Hurdík, J.: *Zásady soukromého práva*. Masarykova univerzita: Brno 1998. Dále Tryzna, J.: *Právní principy a právní argumentace*. Auditorium: Praha 2010; rovněž Pavlíček, V., Jirásková, V. (eds.): *Pocťa prof. Václavu Pavlíčkovi k 70. narozeninám*. Linde: Praha 2004; nebo Boguszak, J.: *Právní principy*. Vydavatelství 999: 1999.

² Podrobně o jednotlivých rozhodnutích v této věci viz Bubelová, K.: *Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR*. In: *Právní fórum* 1/2010, s. 1 – 7.

³ Např. § 424 OZ (náhrada škody), § 469a odst. 1 OZ (vydědění), § 603 OZ (vrácení daru) etc.

⁴ Např. § 265 obch. zák. (zásada poctivého obchodního styku), § 96 odst. 2 zákona o rodině (výživné) ad.

⁵ Např. § 5 odst. 2 zákona č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon, § 4 písm. f) zákona č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, § 24 odst. 3 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, § 31 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákon, a mnohé další.

jako tzv. otevřený (neurčitý?) právní pojem vyžadují vždy hledání konkrétního obsahu. Na tento obsah nyní zaměříme svou pozornost.

ÚS ČR v jednom z jeho krucióálních rozhodnutí, která se týkala ochrany dobrých mravů, poskytl i definici dobrých mravů. Říká se v ní mimo jiné: „Dobré mravy jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj **morální obsah v prostoru a času**, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu **právě také v daném čase**, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právních vztahů.“⁶ (zvýraznění K. B.) Předložená definice je velmi výstižná – přesto si dovoluji předložit k zamyšlení otázku, zda obsah dobrých mravů není mnohem více závislý na demokratičnosti a lidskosti společnosti, ve které se aplikuje, než na samotném časovém (historickém) úseku.

II. Vliv času u dobrých mravů?

ÚS ČR v jiném svém rozhodnutí, které je podloženo ochranou dobrých mravů, odkazuje na římské právo slovy: „Zásada souladu práv, resp. jejich výkonu s dobrými mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti (ekvity). Pojem dobré mravy nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či dopňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou („*haec aequitas suggerit*“), což ve svých důsledcích znamená nastoupení cesty nalézání práva.“⁷

Toto „obecně uznávané minimum společenských hodnot, ne tedy jakousi vyšší morálku,“⁸ vyžaduje každý právní řád, který se o korektiv dobrých mravů opírá. Československý socialistický právní řád se o něj opírat nechtěl. Používal korektiv „pravidla socialistického soužití“. Jaký k tomu měl důvod? Je snad obsah dobrých mravů jiný, než pravidla socialistického soužití? Zajisté ano. Je velmi pravděpodobné, že pokud chtěl režim zakročit např. proti aristokratovi, jehož korektní chování bylo okolím vnímáno jako souladné s dobrými mravy, potřeboval pojem s jiným obsahem. I ten, kdo jednal v souladu s dobrými

⁶ Rozhodnutí II. ÚS 249/97.

⁷ Rozhodnutí I. ÚS 643/04.

⁸ Užívám zde vyjádření J. Salače z článku *Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem*. In: Právní rozhledy č. 6/2000, s. 22.

mravy, se mohl prohřešit proti pravidlům socialistického soužití, neboť ta nastavovala vládnoucí garnitura direktivním způsobem, zatímco dobré mravy byly stále obecně uznávanými pravidly slušnosti. Byly jimi příliš dlouho, vytvářely se po staletí.

Plynutím času se opět dostáváme k římskému právu, jež se na ochraně dobrých mravů zakládalo. Jeho pochopení však také vyžaduje pohled filozofický, jehož výklad poskytují např. M. T. Cicero. Ve svém pojednání O povinnostech (*De officiis*)⁹ říká, že spravedlivé činy jsou vesměs slušné, kdežto nespravedlivé jsou jak neslušné, tak hanebné. Staví tak naroveň nespravedlnost (*iniquum*) a jednání *contra bonos mores*. Za složky čestného jednání považoval 1. každému dávat, co jeho jest,¹⁰ 2. zachovávat smlouvy, 3. udržet si sílu vznešeného ducha (opak malichernosti),¹¹ a 4. uměřenost a zdrženlivost ve výkladu práva. Podle Cicerona se nespravedlnost projevuje buď křivdou druhému (násilím nebo lstí), nebo neposkytnutím pomoci těm, jimž se křivda děje. Za nejvlastnější znak spravedlnosti považuje smysl pro rovnost (*aequitas*).¹²

V římském právu byl pojem *mos, mores* (mrav, mravy) v právním smyslu vnímán v mnoha významech:¹³ kromě způsobu výkonu určité činnosti (např. *more militiae facere testamentum*¹⁴ – zřídit závěť po vojenském /tj. privilegovaném/ způsobu), vyjadřoval i obyčej, který získal závaznost zákona a jenž vznikl z mravů předků.¹⁵ Mrav byl rovněž (a především) kategorií hodnotovou v rámci mravopočestnosti (morálky) – např. *mali mores* (špatné mravy) měl syn, který zavraždil svého otce, aby mohl zapřít své dluhy (známý případ SC Macedonianum).¹⁶ Za špatné mravy toto senátní usnesení (asi z roku 69 př. Kr.)¹⁷ označilo i to, když by potomek (např. z důvodu svých dluhů jako onen syn Macedo) očekával s nadějí či radostí smrt svých rodičů; z tohoto důvodu byly všechny půjčky synů pod otcovskou mocí (*alieni iuris*) prohlášeny za naturální obligace a zbaveny možnosti soudního vymáhání.

⁹ Cicero, M. T.: *O povinnostech*. Přeložil J. Ludvíkovský. Svoboda: Praha 1970, s. 62.

¹⁰ Právně vyjádřeno jako: *Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi*. – Spravedlnost je stálá a trvalá vůle dát každému, co mu patří. D 1. 1. 10. pr. Ulpianus.

¹¹ Díky inspiraci kolegy advokáta Mgr. Jaroslava Brože, MJur., mohu upozornit na malou moderní literární souvislost, která přesně vystihuje tuto myšlenku – Rudyard Kipling: *If/Když*. If you can talk with crowds and keep your virtue, or walk with kings – nor lose the common touch, ... Když sbratřen s davem, uchováš si hrdost a nezpyšněš, byť mluvil s tebou král... (přeložil Otokar Fischer, sbírka *Písně mužů*. Zlín 1935).

¹² O uplatňování spravedlnosti v římském právu viz Blaho, P. *Aequitas jako correctio iuris v římskom súkromnom práve*. In: *Slušnosť v práve* (sborník z konference). Právnická fakulta Uko: Bratislava 1993, s. 97 – 107.

¹³ Uvádím zde významy zmiňované in Heumann-Seckel: *Handlexikon zu den Quellen des römischen Rechts*. Verlag von Gustav Fischer: Jena 1926, 9. Aufl., s. 352 – 353.

¹⁴ D 29. 1. 33. pr.

¹⁵ Just. Inst. 1. 2. 9.

¹⁶ D 14. 6. 1. pr.

¹⁷ Bartošek, M.: *Encyklopedie římského práva*. Panorama: Praha 1981, s 289.

Obratem „nehodných mravů“ (*indignus moribus*) byl označen muž, kterého jediného mohla dcera odmítnout přijmout za manžela (jinak se vůli svého otce ve výběru jejího manžela protivit nesměla).¹⁸ Takový muž měl buď „nechvalně známý charakter“ nebo pokleslé mravy. V souvislosti s tímto významem slova *mos* je třeba zmínit ještě tento: bylo trestuhodné zkazit něčí mravy, ať už se jednalo o mravy osoby svobodné, nebo cizího otroka (*mores mutare, corrumpere*).¹⁹

Zvláštní postavení mravů se projevovalo i v procesních předpisech: pokud byla žena žalována pro špatné mravy, musela být složena zvláštní záruka (*satisdatio*)²⁰ vzhledem k neobvyklému druhu žaloby, stejně jako např. v případě, je-li žalován někdo, kdo zpronevěřil peníze, nebo dědic, jenž je označen prétozem za podezřelého. Známou záležitostí jsou srážky z věna, které se mohl strhnout v případě rozvodu muž, jehož žena dobré mravy nedodržovala.²¹ Koneckonců – důstojnou, ctnostnou ženu – vždy zdobily dobré mravy: *boni mores faciunt matrem familias*; jak dokládá např. tento text:

D 50. 16. 46. 1. Ulpianus libro quinquagensimo nono ad edictum:

"Matrem familias" accipere debemus eam, quae non inhoneste vixit: matrem enim familias a ceteris feminis mores discernunt atque separant. Proinde nihil intererit, nupta sit an vidua, ingenua sit an libertina: nam neque nuptiae neque natales faciunt matrem familias, sed boni mores.

Překlad:²²

Ulpian v 59. knize svých komentářů K ediktu:

Výraz „matka rodiny“ (matrona) musíme chápat tak, že je to ta žena, která nežije nečestně: matku rodiny totiž od ostatních žen rozeznáváme podle mravů. Proto není rozhodující, zda je vdaná nebo vdova, na svobodě narozená nebo propuštěnka: ani sňatek, ani narození nedělá matku rodiny, nýbrž dobré mravy.

III. Několik příkladů z římského práva

Předchozím pramenným textem jsme se dostali k samotné justiniánské sbírce římského práva. Díky několika dalším příkladům bych ráda demonstrovala nezávislost obsahu dobrých mravů na čase.

---

¹⁸ D 23. 1. 12. 1.

¹⁹ D 9. 2. 23. 5. a D 24. 3. 47.

²⁰ Gai. Inst. 4. 102.

²¹ Ulp. VI. 9. 12.

²² Překlady, u kterých není uveden jiný překladatel, pochází od autorky tohoto článku.

III. 1. Kontrakty

Významnou skupinu právních problémů reprezentujících obsah rozporu s dobrými mravy představují smlouvy.²³ Všimněme si několika fragmentů, které podávají vysvětlení k dobrým mravům u uzavírání a obsahu smluv:

D 50. 17. 116. pr. Ulpianus libro undecimo ad edictum:

Nihil consensui tam contrarium est, qui ac bonae fidei iudicia sustinet, quam vis atque metus: quem comprobare contra bonos mores est.

Překlad:

Ulpián v 11. knize svých komentářů K ediktu:

Nic není v takovém protikladu ke konsenzu, který tvoří základ soudního řízení ze smluv v dobré víře, jako násilí a strach: schvalovat něco takového je v rozporu s dobrými mravy.

D 4. 2. 3. Ulpianus libro undecimo ad edictum:

Pr. Continet igitur haec clausula et vim et metum, et si quis vi compulsus aliquid fecit, per hoc edictum restituitur.

1. Sed vim accipimus atrocem et eam, quae adversus bonos mores fiat, non eam quam magistratus recte intulit, scilicet iure licito et iure honoris quem sustinet. Ceterum si per iniuriam quid fecit populi Romani magistratus vel provinciae praeses, Pomponius scribit hoc edictum locum habere: si forte, inquit, mortis aut verberum terrore pecuniam alicui extorserit.

Překlad:

Ulpián v jedenácté knize svých komentářů K ediktu: (principium) Toto ustanovení tedy pojednává o násilí i strachu, a jestliže je někdo psychickým nátlakem donucen něco konat, prostřednictvím přetorského ediktu dosáhne navrácení do původního stavu.

1. Ale silou chápeme těžké (extrémní) násilí, které se přiči dobrým mravům, ne takové, které použije k výkonu své pravomoci sám úředník, totiž on hájí to, co je právem povolené a je čestné. Pomponius píše, že i tehdy, pokud spáchá protiprávnost úředník římského lidu nebo správce provincie, bude mít tento edikt místo; jako například když někdo vymáhal peníze pod hrozbou (zastařováním) smrti nebo bičování.

D 16. 3. 1. 7. Ulpianus libro trigensimo ad edictum:

---

²³ Viz např. výborná monografie Kubeš, V.: *Smlouvy proti dobrým mravům*. Orbis: Praha – Brno 1933.

Illud non probabis, dolum non esse praestandum si convenerit: nam haec conventio contra bonam fidem contraque bonos mores est et ideo nec sequenda est.

Překlad:

Ulpián ve 30. knize svých komentářů K ediktu: Není přijatelné, aby byla nahrazena (kompenzována) škoda tomu, kdo podváděl při smlouvě; pokud bylo dohodnuto něco proti dobré víře nebo dobrým mravům, není třeba to dodržet.

Just. Inst. 3. 26. 7.:

Illud quoque mandatum non est obligatorium, quod contra bonos mores est, veluti si Titius de furto aut damno faciendo aut de iniuria facienda tibi mandet. Licet enim poenam istius facti nomine praestiteris, non tamen nullam habes adversus Titium actionem.

Překlad:²⁴

Také není závazným příkaz [mandatum], který je v rozporu s dobrými mravy, například když ti Titius přikáže něco ukrást nebo poškodit věc nebo zranit. Protože i když jsi z tohoto důvodu zaplatil pokutu, nemáš proti Titiovi žádnou žalobu.

Na základě předložených textů můžeme vyvozovat ohledně ochrany dobrých mravů u smluv následující zásady: 1. Příčí-li se jednání některé ze stran zásadě svobodného konsensu (dnes nazývané autonomie vůle), plnění ze smlouvy **není možno vymáhat**. Prétorská ochrana proti použití násilí nebo vyvolání strachu k přinucení druhé strany jednat spočívala zejména v uvedení do původního stavu (*restitutio in integrum*), které vytvářelo stejnou situaci, jako by smlouva nikdy nevznikla. Rovněž možnost domáhat se plnění ze smlouvy, jejíž obsah je *adversus bonos mores*, byla nulová, protože prétorská diskreční pravomoc (*denegatio actionis*)²⁵ umožňovala v případech, kdy by soudní ochrana byla poskytnuta nespravedlivě, aby prétor podání žaloby nepovolil (viz „nemáš proti Titiovi žádnou žalobu“). V Ulpianově fragmentu (D 4. 2. 3.) pak vidíme, že násilí a strach, příčící se dobrým mravům, musely být způsobeny protiprávně, nikoli při výkonu soudní, trestní či exekuční pravomoci magistráta. Ani magistrát však nebyl vyňat ze zákazu vydírat (tzv. repetundární zločiny správců provincií).²⁶

---

²⁴ Překlad do češtiny viz Blaho, P., Skřejpek, M.: *Iustiniani Institutiones – Justiniánské Institute*. Karolinum: Praha 2010, s. 285.

²⁵ K tomu viz Poláček, V.: *Denegatio* (k diskreční pravomoci magistrátů). Linhart: Ostrava 1947.

²⁶ O tom blíže viz Frýdek, M.: *Čtyři řeči o římské společnosti – dopady zrušení Oppiova sumptuárního zákona na repetundární zločiny u Tacita a Livia*. In: *Acta Iuridica Olomouensis*, Nr. 6, vol. IV (X), Olomouc 2009.

2. Kardinální otázka podvodu u smlouvy, jak ji chápalo římské právo, měla rovněž svůj základ v ochraně dobrých mravů. Staré civilní právo nestanovilo podvod jako vadu právního úkonu, neboť bylo věcí pečlivosti každého jednajícího, aby si skutečná fakta zjistil sám. Podvodné jednání tedy nebylo jednáním *contra legem*.²⁷ Ochranu podvedenému poskytovali v souvislosti s *aequitas* právě prétoři – poprvé prétor Aquilius Gallus (asi 66 nebo 67 př. Kr.), který zavedl žalobní formuli *de dolo* (z podvodu) a kromě žaloby *actio doli* povolil i námitku *exceptio doli*. Námitkou bylo možno odrazit nárok ze smlouvy tehdy, pokud strana, která podváděla, žalovala o plnění. Oba tyto procesní prostředky se opíraly pouze o soulad nebo nesoulad jednání s dobrými mravy.

3. Rozpor s dobrými mravy zakládal i neplatnost ujednání obsahu smlouvy, který se přičil vnímání slušnosti. Hovoří o tom výše uvedený text z justiniánských Institucí, který se týká příkazní smlouvy (mandata). Strany uzavřely mandátní smlouvu, podle níž měl mandatář splnit Titiovi příkaz ukrást nějakou věc. Krádež je zakázána i právem (obsah takového ujednání je tedy *contra legem*) a přesto Justinián neváhal zdůraznit, že důvodem pro nemožnost vymáhání jakýkoli nároků z takového příkazu není zákon, ale **sama slušnost** (ochrana dobrých mravů). Mandatář, jenž splnil příkaz (tedy smluvní závazek), byl zřejmě při krádeži přistižen a v soudím řízení pokutován čtyřnásobkem hodnoty věci. Vzhledem k tomu, že tento „nečekaný“ vedlejší náklad vznikl při realizaci mandata, požadoval jeho náhradu po Titiovi (příkazci). Soud žádnou náhradu tohoto typu nepřiznal, protože celá jejich smlouva byla v rozporu s dobrými mravy a na jejím základě ani nemohl vzniknout obligační vztah.

III. 2. Nespravedlivé nabytí (např. vlastnického práva)

Začněme opět pramenným textem. Jedná se dva související fragmenty – Papiniánův a Marciánův – které pojednávají o způsobu realizace denegační pravomoci magistráta z důvodu rozporu nastalé situace s dobrými mravy:

D 39. 5. 29. 2. Idem libro decimo responsorum:

Donationem quidem partis bonorum proximae cognatae viventis nulla fuisse constabat: verum ei, qui donavit ac postea iure praetorio successit, quoniam adversus bonos mores et ius gentium festinasset, actiones hereditarias in totum denegandas respondit:

D 39. 5. 30. Marcianus libro singulari de delatoribus:

Nam ei ut indigno aufertur hereditas.

---

²⁷ Nepřímou ochranu poskytovala *clausula de dolo*, jejíž slib mohl soudce uložit žalovanému (*stipulatio de dolo*). Viz Bartošek, M.: *Encyklopedie římského práva*. Panorama: Praha 1981, s. 137.

Překlad:

Tentýž (tj. Papinián) v 10. knize svých Dobrozdání:

Není sporu o tom, že darování části majetku nejbližšímu pokrevnímu příbuznému za života (dárce) není platné. Je totiž pravda, že kdo byl obdarován a později se stal dědicem podle prétorského práva, koná proti dobrým mravům a právu národů, nebude mu proto poskytnuta dědická žaloba na žádné nároky. Odpověděl:

Marcián ve zvláštní knize O delacích:

Necht' je zbaven dědictví jako nehodný (dědic).

Jakým způsobem se projevoval onen nehodný dědic, že státní moc uznala za vhodné odebrat mu legitimně získané dědictví? Rozpor s dobrými mravy se v tomto případě nedá označit jinak, než jako hrabivost na úkor ostatních dědiců. Slušnost (*aequitas*) mu měla velet přenechat zbytek zůstavitelova majetku ostatním dědicům, když on sám získal již za života zůstavitele darování nad obvyklou míru (obrat *pars bonorum* naznačuje, že se jednalo podíl, např. ½ nebo ¼ apod.). Darování *inter vivos* nebylo v římském právu zakázáno (kromě případu mezi manžely, ale ti nebyli kognáty); proto předložený fragment musíme vykládat tak, že pouze v případě, že by dědic chtěl z majetku zůstavitele uchvátit větší část, než mu **podle slušnosti přísluší**, bude mu dědictví odňato. Jako *indignus* (tj. nehodný dědic) byl jinak v pramenech označen ten, kdo konal zavrženíhodným způsobem proti zůstaviteli nebo jeho závěti a na základě toho – i když se dědicem stal – mu stát dědictví odňal (tzv. *ereptorium*: stát v tomto případě není dědicem; nabývacím titulem je soudní rozhodnutí o odnětí).²⁸

III. 3. Bez rovnosti není dobrých mravů

Na závěr překládané úvahy jsem vybrala fragment, který svým způsobem silně nabourává zažitě představy o římském právu a o postavení (ne/rovnosti) mužů a žen v jeho předpisech:

D 48. 5. 14. 5. Idem libro secundo de adulteriis

Iudex adulterii ante oculos habere debet in inquirere, an maritus pudice vivens mulieri quoque bonos mores colendi auctor fuerit: periniquum enim videtur esse, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibeat: quae res potest et virum damnare, non rem ob compensationem mutui criminis inter utrosque communicare.

²⁸ *Eripere* = vyrvat, odnést, násilím odejmout. Viz Pražák, J., Novotný, F., Sedláček, J.: *Latinsko-český slovník*. KLP: Praha 1999, s. 479.

Překlad:

Tentýž (tj. Ulpianus) v druhé knize o cizoložství: Soudce, který vyšetřuje cizoložství, musí mít na zřeteli, zda manžel žije cudně a poskytuje své ženě v souladu s dobrými mravy vzor hodný ctnosti: jeví se totiž velmi nespravedlivé (nerovné), aby manžel vymáhal na ženě cudnost, pokud on sám ji neprokazuje. V této věci může být odsouzen i muž, ale nemůže to vzájemně kompenzovat zločin sdílený oběma stranami.

Cizoložství (*adulterium*) bylo veřejným přečinem ženy, projednávalo se ve veřejném řízení a manžel, jehož žena se provinila mimomanželským sexem, se s ní musel rozvést (pokud se nechtěl vystavovat nebezpečí stíhání za zločin zvaný *lenocinium*, tj. kuplířství). Mimomanželské sexuální kontakty mužů trestány nebyly; obecně vzato nebyly sankcionovány ani společenským odsouzením. Tím více hodný obdivu je s ohledem na historické okolnosti, ve kterých Ulpian daný text napsal, jeho smysl pro spravedlnost, který dobré mravy vyžaduje nikoli izolovaně, pouze pro ženu a pouze v mravnostním (mravokárném) smyslu, jak jsme jej mohli vidět v úvodním textu první části o vlastnostech římské matrony (ctné ženy). Dobrý mrav tedy vyžaduje onu dávnou obecnou zásadu „nečiň druhým, co nechceš, aby tobě činili“ a ciceronovský přístup, podle kterého pouze to, co sami dáváme, můžeme požadovat jako spravedlivé po druhých. Muž měl v římském právu zcela jistě (byl-li *sui iuris* a *pater familias*, tj. hlavou rodiny) privilegované postavení; ale na privilegovaný přístup měl právo pouze v případě, že byl všem ostatním vzorem. Tento obecný aspekt zásady dobrých mravů v daném konkrétním případě nejlépe dokumentuje úzkou vazbu na vnímání ekvity, nikoli na čas (historickou dobu), ve které se případ stal.

IV. Závěr

Ve svém příspěvku o ochraně dobrých mravů optikou času jsem hledala odpověď na otázku, nakolik je v definici dobrých mravů provedené Ústavním soudem ČR významný aspekt času a nakolik je třeba upřednostnit před tímto hlediskem spíše obecný a času nepodléhající smysl pro spravedlnost (*aequitas*), který jediný umožňuje dobré mravy správně aplikovat. K dokumentaci uvedených myšlenek jsem použila fragmenty z justiniánských právních textů, které – ač staré 1 500 let – tuto tezi podpořily.

Non omne, quod licet, honestum est.²⁹

---

²⁹ D 50. 17. 144. pr. Paulus: Ne vše, co je dovolené, je i čestné.